

HANDLEIDING

BIJZET

LAGER LAND- EN TUINBOUWONDERWIJS

ONDER REDACTIE VAN J. KOK (LANDBOUW)

EN VAN J. HUISMAN EN A. S. PLANTING

(TUINBOUW)

FRUITTEELT

DOOR

A. S. PLANTING

ZEVENDE, HERZIENE DRUK

J. B. WOLTERS — GRONINGEN, BATAVIA

ALGEMEEN GEDEELTE.

1. INDELING, OMVANG, BETEKENIS, CENTRA.

Onder fruit zullen we in dit werkje verstaan de eetbare vruchten van houtige gewassen. Deze definitie voor ogen houdende, zal men het dus vanzelfsprekend vinden, dat hier b.v. niet de aardbei behandeld wordt.

We verdelen de fruitsoorten in 4 groepen:

1. pitvruchten: appel en peer.
2. steenvruchten: pruim, kers, morel, perzik, abrikoos en mispel.
3. nootvruchten: hazelnoot, walnoot en tamme kastanje.
4. besvruchten: aal- en kruisbes, druif, Worcesterbes, bos- en veenbes.

Tot een schijnbes vergroeide steenvruchtjes hebben framboos, braam, Logaubes, Japanse wijnbes, moerbeï en vijg.

De meeste fruitsoorten behoren tot de familie der Roosachtigen (Rosaceën), n.l. appel (Malus), peer (Pirus), mispel (Mespilus), pruim, kers, morel, perzik en abrikoos (Prunus), framboos, braam, Logaubes en Japanse wijnbes (Rubus). De hazelnoot en de kastanje behoren tot de Napjesdragenden (Cupuliferen), de walnoot tot de Okernootachtigen (Juglandaceën), aal- en kruisbes tot de Steenbrekachtigen (Saxifragaceën), de druif tot de Wijnstokachtigen (Vitaceën), moerbeï en vijg tot de Netelachtigen (Urticaceën), de bosbes en de veenbes tot de Heideachtigen (Ericaceën).

Van alle onderdelen van de tuinbouw is het de fruitteelt, die zich gedurende de laatste kwarteeuw het meest en het regelmatigst heeft uitgebreid, mede doordat haar in de crisis- en oorlogsjaren weinig belemmeringen in de weg zijn gelegd.

Terwijl de officiële tuinbouwteeling van 1912 een totaalcijfer noemt van ruim 22.000 ha, was in 1936 reeds bijna 48.000 ha in gebruik; binnen de 25 jaar also meer dan een verdubbeling. Nederland telt thans (1946) bijna 58.000 ha fruitteelt (ruim 2 %

van de totale cultuurgrond). Ten gevolge van oorlogshandelingen is ± 2500 ha of $\pm 5\%$ verloren gegaan.

De officiële regeringsverslagen onderscheiden 4 groepen, n.l.:

- a. pit- en steenvruchten 55.795 ha
- b. bessen als afzonderlijke teelt 742 ha
- c. frambozen als afzonderl. teelt 546 ha
- d. fruitteelt onder glas 753 ha

Totaal in 1946 57.836 ha

Gedurende de laatste kwarteeuw is een gemiddelde toename in oppervlakte met 1000 ha per jaar waar te nemen. Slechts een klein gedeelte daarvan (± 50 ha) komt voor rekening van 't kleinfruit. Appels worden het meest aangeplant ($\pm 60\%$), peren nauwelijks de helft daarvan.

Ook de gemiddelde opbrengsten gaan geleidelijk omhoog. Betrouwbare cijfers dienaangaande zijn moeilijk te verkrijgen. De goede, moderne bedrijven leveren heel wat meer op dan de doorsnee. Bekijk onderstaande cijfers maar eens aandachtig:

Opbrengstcijfers per ha (in kg)		
	gemiddeld	goede bedrijven
appels	3.800	10.000
peren	4.000	11.000
pruimen	3.000	12.500
kersen	1.500	4.500
rode bes	5.000	10.000
zwarte bes	2.300	5.000
kruisbes (groen)	8.000	15.000
kruisbes (rijp)	10.000	17.000
framboos	4.700	4.750

Wanneer we de nieuwe bedrijven thans op een gemiddelde van 10.000 kg per ha schatten, gaat onze fruitoogst alleen tengevolge van de uitbreiding reeds met $1000 \times 10.000 = 10.000.000$ kg per jaar vooruit.

In jaren met een gunstige uitkomst heeft een vrij aanzienlijke uitvoer plaats (vroeger vooral naar Duitsland, dat ongeveer $\frac{9}{10}$ deel voor z'n rekening nam), maar daartegenover stond een vaak nog aanmerkelijk grotere import uit Amerika, Australië en Zuid-Afrika.

Onderstaande cijfers — voor appels, peren, pruimen en kersen te zamen — geven in afgeronde bedragen een overzicht over de laatste jaren vóór de oorlog:

Jaar	Invoer		Uitvoer	
	in kg	waarde in gld.	in kg	waarde in gld.
1933	35 miljoen	4,5 miljoen	33,5 miljoen	2,5 miljoen
1934	24,5 "	2,5 "	6,5 "	0,5 "
1935	20 "	2,5 "	15,5 "	1 "
1936	23,5 "	2,5 "	7 "	1 "
1937	18 "	2,5 "	25 "	2,5 "
1938	25 "	3,0 "	10 "	1,5 "
1939	22 "	3,0 "	13 "	1 "

Tengevolge van de oorlog wijken de cijfers na 1939 zeer sterk van het normale af, waarom we die maar weglaten.

Uit deze cijfers blijkt niet alleen, dat de invoer alle jaren de uitvoer overtrof (we importeerden ook nog 20 à 30.000.000 kg bananen en 75.000.000 kg sinaasappels), maar bovendien, dat wij voor het geïmporteerde fruit meestal per gewichtseenheid beduidend meer moesten betalen, dan we voor het onze konden besommen. Alleen in 1936 maakten we beste prijzen.

Dat de appels, zowel bij in- als uitvoer, de belangrijkste rol spelen, blijkt uit onderstaande cijfers over 1939:

	Invoer		Uitvoer	
	in kg	in gld.	in kg	in gld.
Appels	18.230.000	2.450.000	11.339.000	941.000
Peren	2.723.000	469.000	1.344.000	86.000
Pruimen	1.043.000	143.000	23.000	3.000
Kersen	146.000	20.000	83.000	17.000
Perziken	285.000	52.000		

Bovendien had nog een beduidende uitvoer plaats in de vorm van pulp; in 1939 ruim 9 mill. kg (van pruimen en kwetsen, frambozen, kruisbessen, zwarte en rode bessen en andere vruchtenpulp), maar er werden ook nog 12 mill. kg gedroogde vruchten ingevoerd voor een bedrag van 2½ mill. gld.

In vergelijking met andere landen is het fruitverbruik in ons land per hoofd der bevolking niet hoog. Gedurende de periode 1933—1942 bedroeg de jaarproductie gemiddeld 155 miljoen kg, waarvan 16,8 miljoen kg werd geëxporteerd, zodat er 138,2 miljoen kg overbleef, dat is 16¼ kg per hoofd. Daarbij kwam nog 22 miljoen kg import of 2¼ kg per hoofd, zodat iedere Nederlander 19 kg fruit kon krijgen, d. w. z. alleen pit- en steenvruchten. Daarbij komt dan voor elk nog een beetje kleinfruit en wat perziken en druiven. Is import van zuidvruchten weer normaal mogelijk, dan is er voor ieder in totaal beschikbaar 33 à 34 kg fruit per jaar, dus nog geen ons per dag.

Dat om deze reden uitbreiding van onze fruitteelt alleszins gemotiveerd is, blijkt uit de cijfers voor sommige andere landen: een Amerikaan eet per jaar ± 100 kg, een Engelsman 58 kg en een Zwitser 73,5 kg. Gedurende en na de oorlog is het verbruik in ons land wel toegenomen, maar door doelmatige propaganda kan nog veel meer bereikt worden.

De fruitteelt wordt in ons land hoofdzakelijk uitgeoefend op de zwaardere gronden; eerst in de laatste jaren begint men ook boomgaarden en fruittuinen aan te leggen op zand en zelfs op veengrond. Tevens valt een belangrijke wijziging in de wijze van aanleg waar te nemen: de grasboomgaard, weide met hoogstamvruchtenbomen, een slecht verzorgd onderdeel (extensieve fruitteelt) van het landbouwbedrijf, wordt geleidelijk vervangen door de fruittuin als intensief hoofdbedrijf. Bij de tuinbouw telling van 1912 bestond nog 88 % van de totale oppervlakte uit grasboomgaard, in 1927 was dit percentage gedaald tot 80 %; sedert is het nog meer achteruit gegaan en momenteel bedraagt het niet meer dan 68 %.

Dit kan als een zeer gelukkig verschijnsel worden aangemerkt: alleen de intensieve vorm van fruitteelt, een hoofdbedrijf, verzorgd door een in alle opzichten der zake kundige leiding, kan op den duur bevrédiging schenken; ten einde aan de concurrentie van het buitenland het hoofd te kunnen bieden, is levering van eerste kwaliteit fruit tegen matige prijzen noodzakelijk. Hiervoor is een

in alle opzichten oordeelkundige behandeling van grond, bomen en vruchten gebiedende eis en dit alles komt in een modern fruitbedrijf beter tot z'n recht dan in een boomgaard, waar de grazende vee-stapel van den eigenaar mede een rol speelt en de zorg voor de vruchtbomen eerst in de tweede plaats komt. In vele boomgaard-bedrijven wordt thans het cultuurpeil opgevoerd.

Dat de oude fruitteeltcentra grotendeels gelegen zijn in de kleistreken, vindt eensdeels z'n oorzaak in de natuurlijke rijkdom van die bodem aan plantenvoedsel (voornamelijk kali en kalk) en moet anderdeels worden toegeschreven aan het beter waterhoudend vermogen en het daar minder ongeschikte klimaat.

Er valt op het weer in ons land nog al een en ander aan te merken; en er zou heel wat moeten veranderen, alvorens het voor de teelt van fruit ideaal kan worden genoemd. De grootste bezwaren zijn:

- 1º. de veelvuldig voorkomende en vaak strenge nachtvorsten tijdens de bloei,
- 2º. de overvloedige regen tijdens de groeiperiode der vruchten, soms al in de bloeitijd,
- 3º. de voor- en najaarsstormen, die zowel bloesems als vruchten ontijdig doen afvallen,
- 4º. de hagelbuien, die ernstige schade aan de vruchten toebrengen.

De rassenlijst voor fruit van de N. A. K. B. (Nederlandse Algemene Keuringsdienst voor Boomkwekerijgewassen) verdeelt ons land, naar het meer of minder gunstige klimaat voor fruitteelt, in zes gebieden:

- a. Twee gunstige:
 1. Zeeland + het Z.W. van Z. Holland (klei — zeeklimaat — weinig nachtvorst — weinig regen).
 2. Z. Limburg (loss — landklimaat — vrij veel nachtvorst, vooral in de dalen — droge zomers).
- b. Twee bruikbare:
 1. Een vrij smalle strook vanaf 't N.W. van N. Brabant door Z. Holland, West Utrecht, het O. van N. Holland en 't N. van Friesland en Groningen (klei — zeeklimaat — tamelijk veel nachtvorst — middelmatig regen).
 2. Het gebied van de grote rivieren, N. Brabant en N. Limburg (klei en zand — landklimaat — betrekkelijk weinig nachtvorst — matige regen).

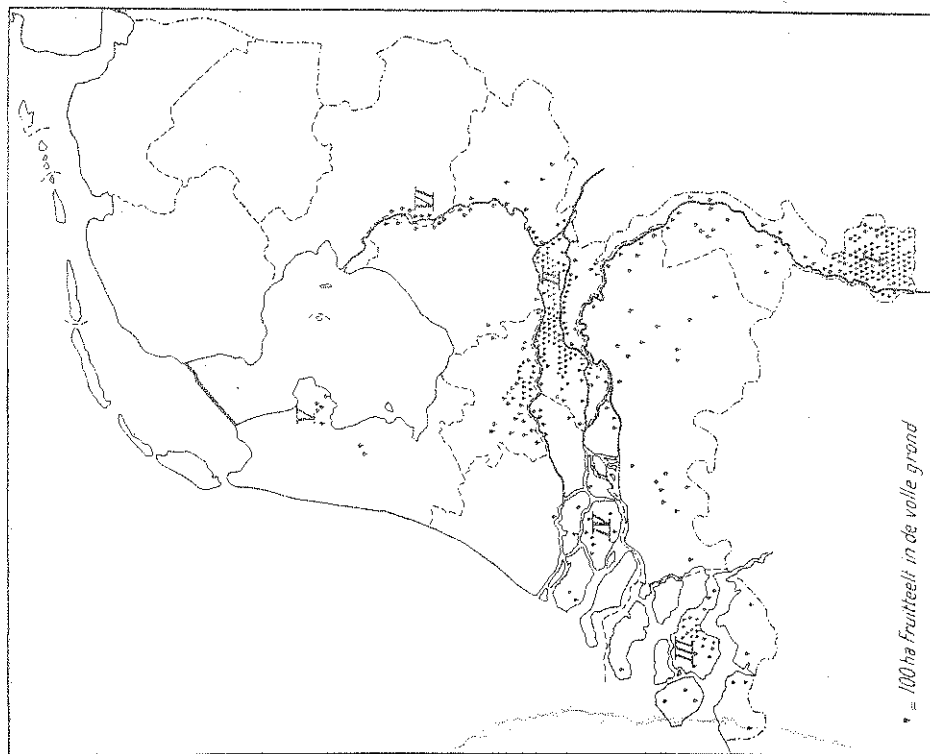

Fig. 1. De fruitteeltcentra in ons land.

c. Twee ongunstige:

1. De strook langs de Noordzee van Den Haag tot Rottum (zeeklimaat — veel wind en regen — zachte winters — koude zomers — weinig nachtvorst).
2. De zandstreken benoorden de grote rivieren (landklimaat — veel nachtvorst — warme zomers — strenge winters — tamelijk veel regen in de zomer).

We merken op, dat de oude fruitteeltcentra merendeels zijn gelegen in de onder *a* en *b* genoemde gebieden, alleen de IJselstreek valt onder *c*, doch behoort eigenlijk tot *b* 2 (zie het kaartje op blz. 10).

De belangrijkste centra zijn:

I. *Z. Limburg*. ± 12.500 ha, lössgrond en rivierklei. Overwegend grasboomgaard; ruime, gemengde beplanting. Oorspronkelijk nevenbedrijf van de landbouw, vaak nog extensief, hoewel verbetering merkbaar is. Veel appels en daarnaast peren (vooral Legipont) en op kleinere schaal kersen en pruimen. Limburg levert 14,6 % van alle appels, 10,4 % van de peren en 9,2 % van de kersen.

II. *Het land tussen de grote rivieren*. (Over- en Neder-Betuwe, Land van Maas en Waal, Tielerswaard, Bommerwaard, Land van Altena, Vijfherenlanden, Ablasserwaard, Z. en Z.W. Utrecht) ± 15.000 ha, rivierklei. Meest grasboomgaard, welke nog een matige verzorging geniet. De nieuwere aanplantingen, meest in struikvorm, worden goed verzorgd. Voornamelijk hoogstamplantingen, vooral appels en ook kersen (Schone van Boskoop en Meikers). Ongeveer 35 % van alle appels, ± 30 % van de peren, ± 30 % van de pruimen en 55 % van de kersen komen uit dit gebied.

III. *Zeeland*. (Z. Beveland) ± 4400 ha, zeeklei. Intensief bedrijf met zwarte ondergrond of gras, dat niet geveid wordt. Appels, peren, pruimen, kersen en kleinfruit (vooral veel kruisbessen). Levert 13 % van alle appels, 11 % van de peren, 19 % van de pruimen en 8 % van de kersen.

IV. *Zuidhollandse eilanden*. (IJsselmonde, Voorne, Putten en Hoekse waard), klei. Op een hoog peil, veel struikaanplantingen. Voornamelijk appels en peren, vrij veel rode bessen. Leveren 6,7 % van de appels, 13,3 % van de peren en 6,7 % van de pruimen.

V. *De Bangert e. o.*, klei en zavel. Zeer oud centrum met gemengde, dichte beplanting. Peren, pruimen, appels, bessen. Levert 9,9 % van de peren en 12,2 % van de pruimen.

VI. *Het IJselgebied* in Overijssel en Gelderland, rivierklei. Bijna uitsluitend grasboomgaard met overwegend appels (Goudreinet en Bellefleur). Levert 4 % van de appels.

Verder wordt nog tamelijk veel fruit geteeld rondom Breda (frambozen en bessen), in 't Westland (glascultuur van druiven en perziken hoofdzakelijk), de Lijmers (Zevenaar en Duiven), de Beemster, het N. van Friesland (Harlingen, St. Anna P.) en 't N. van Groningen (Loppersum e. o.).